

Povezanost rizičnih ponašanja mladih s odnosima s vršnjacima

Budimir, Anđela

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:831738>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Andela Budimir

POVEZANOST RIZIČNIH PONAŠANJA MLADIH S
ODNOSIMA S VRŠNJACIMA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Socijalni rad

Andela Budimir

**POVEZANOST RIZIČNIH PONAŠANJA MLADIH S
ODNOSIMA S VRŠNJACIMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: Izv. prof. dr. sc. Linda Rajhvajn Bulat

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1. Odnos s vršnjacima	1
1.2. Vršnjački pritisak	2
1.3. Rizična ponašanja mladih	4
1.4. Teorija planiranog ponašanja i model prototipa	5
1.5. Istraživanja o povezanosti odnosa s vršnjacima i rizičnim ponašanjima mladih	6
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE	7
3. METODA	8
3.1. Uzorak	8
3.2. Postupak	9
3.3. Mjerni instrumenti	10
3.4. Obrada podataka	12
4. REZULTATI	12
5. RASPRAVA	21
6. ZAKLJUČAK	26
POPIS TABLICA	28
7. LITERATURA	29
PRILOG 1.....	33

Povezanost rizičnih ponašanja mladih s odnosima s vršnjacima

Sažetak:

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost odnosa s vršnjacima i činjenja rizičnih ponašanja, odnosno ispitati povezanost između vršnjačkog pritiska, kvalitete prijateljstva, osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja i konzumacije alkohola, konzumacije psihoaktivnih tvari i nepoželjnih normativnih ponašanja. Istraživanje je provedeno na uzorku srednjoškolaca drugih razreda na području grada Sinja i Dugog Sela. Sveukupno je sudjelovalo 231 sudionik te su obuhvaćene gimnazije, četverogodišnje i trogodišnje strukovne škole. Rezultati su pokazali da postoji povezanost između svih oblika rizičnih ponašanja i razine podložnosti vršnjačkom pritisku. Također, utvrđena je povezanost između konzumacije alkohola, normativnih nepoželjnih ponašanja i osjećaja prihvaćenosti od strane vršnjaka, dok se nije potvrdila povezanost između svih razina rizičnog ponašanja i razine kvalitete prijateljstva. Što se tiče spolnih razlika, one nisu postojale te isto tako nisu postojale razlike s obzirom na to žive li sudionici u selu ili gradu. Valja istaknuti da je postojala međusobna povezanost između razina rizičnih ponašanja, gdje je visoka povezanost između konzumacije alkohola i normativnih nepoželjnih ponašanja, a ostale povezanosti su umjerene. Također, 70,7% sudionika je markiralo školski sat u posljednjih godinu dana te je vrlo podložno vršnjačkom pritisku kada je markiranje u pitanju. Važno je istaknuti potrebu za radom s djecom na temu rizičnih ponašanja i kako se oduprijeti vršnjačkom pritisku.

Ključne riječi: vršnjački pritisak, rizična ponašanja, adolescenti, odnosi s vršnjacima

Relationship of risk behavior of young people with peer relationships

Abstract:

The aim of this research was to examine the connection between peer relationships and committing risky behaviors, namely the connection between peer pressure, the quality of friendship, the feeling of acceptance by friends and the consumption of alcohol, psychoactive substances and undesirable normative behaviors. The research was conducted on a sample of the second grade in the city of Sinj and Dugo Selo. A total of 231 participants participated, including Gymnasiums, four-year and three-year vocational high schools. The results showed that there is a connection between all forms of risky behavior and the level of susceptibility to peer pressure. Also, the connection between alcohol consumption, normative undesirable behaviors and feeling of acceptance by peers was determined until a connection was not confirmed between all levels of risky behavior and the level of friendship quality. As for gender differences, they did not exist, and there were also no differences regarding whether the respondents lived in a village or a city. It should be noted that there was a mutual connection between the types of risky behavior, where there is a high connection between alcohol consumption and normative undesirable behaviors, and other connections are moderate. Also, 70.7% of respondents skipped class in the last year and are very susceptible to peer pressure when it comes to skipping class. The need to work with children on the topic of risky behavior and how to resist peer pressure is important.

Key words: *peer pressure, risk behaviour, adolescents, peer relationships*

Izjava o izvornosti

Izjava o izvornosti Ja, _____Anđela Budimir_____ pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Anđela Budimir

Datum: 10.09.2022.

1. UVOD

Mlada osoba kroz adolescenciju prolazi niz različitih promjena, kako unutar svog tijela tako i van njega. U tom životnom razdoblju dolazi do bitnih promjena u obiteljskim i prijateljskim odnosima, a izazovi koji se javljaju su kompleksni te mnogobrojni. Mladi u vrijeme adolescencije imaju izraženu želju za formiranjem vlastitog identiteta. Navedena težnja ih navodi da sve više posežu za društvom svojih vršnjaka te da s njima provode više vremena nego s obitelji. Također, javlja se i konstantna briga hoće li biti prihvaćeni od strane svojih vršnjaka (Youniss, 1980., Fuligni i sur., 2000; prema Đuranović, 2013.). Rad se bavi istraživanjem vršnjačkog pritiska, odnosa s vršnjacima i rizičnih ponašanja, odnosno njihovom međusobnom povezanosti. Kroz uvod će se govoriti općenito o odnosima s vršnjacima, vršnjačkom pritisku, rizičnim ponašanjima mladih te o teoriji planiranog ponašanja. Na samom kraju će biti prikazana već provedena istraživanja koja povezuju već spomenute pojmove.

1.1. Odnos s vršnjacima

Prijateljstvo je veoma bitna stavka života svakog pojedinca. Prijatelj je tu za osobu da joj pruži bezuvjetnu podršku u svakodnevnom životu (Klarin i sur., 2010.). Prijateljstva koja se formiraju u adolescenciji se uvelike razlikuju od prijateljstava u djetinjstvu. U adolescenciji se razvijaju prijateljstva koja nisu istospolna te se formiraju prva prava prijateljstva (Đuranović, 2013.). Prijateljstva u adolescenciji imaju značajnu ulogu zbog formiranja identiteta mlade osobe i zbog psihičkog, emocionalnog i socijalnog stanja mlade osobe (Klarin i sur., 2010.). Neki autori navode detaljne pozitivne učinke koje prijateljstvo ima na daljnji razvoj osobe, a to su jačanje ega, razvoj osjećajnosti i intimnosti, razvoj socijalne kompetencije (Asher i Parker, 1989.). Nadalje, ističu se i četiri tipa podrške koju prijatelji pružaju osobi, informacijska podrška, socijalna podrška, podrška samopoštovanju i instrumentalna podrška (Cohen i Wills, 1985.). Kvaliteta prijateljstva je iznimno važna u formiranju osjećaja intimnosti (Adams i sur., 1996.). Također, kvalitetan prijateljski odnos vodi prema manjem osjećaju usamljenosti. Bukowski i suradnici (1993., prema Simel i sur.,

2010.), navode da adolescenti ističu kao najvažnije dimenzije prijateljstva povjerenje, bliskost, intimnost te odanost. Isto tako, osobe ženskog spola u adolescenciji procjenjuju svoja prijateljstva kvalitetnija nego muškarci (Klarin, 2010.). Prijateljstva među djevojkama su intimnija, brižnija, veća je razina povjeravanja tajni, dok je kod mladića karakteristično da su prijateljstva više natjecateljskog duha te je veći broj rizičnih ponašanja (Perry i Pauletti, 2011., prema Đuranović, 2014.).

1.2. Vršnjački pritisak

Kada se govori o mehanizmu utjecaja na vršnjake najčešće se koristi pojam vršnjački pritisak. Vršnjački pritisak se objašnjava na način da vršnjaci nagovaraju ili čak prisiljavaju pojedinca da se ponaša na isti način kao i oni (Brown i sur., 2008). Vršnjački pritisak se definira kao poticanje pojedinca da se uključi u aktivnosti vršnjačke grupe. On može biti direktan ili indirektan (Santor i sur., 2000.; Ryan, 2000.; prema Kiran-Esen, 2003.). Nadalje, Clasen i Brown (1985.) navode da se vršnjački pritisak događa kada vršnjaci vrše pritisak na pojedinca da nešto učini ili ne učini bez obzira želi li to pojedinac ili ne. Lashbrook (2000., prema Lebedina-Razoni i Ricijaš, 2013.) definira vršnjački pritisak kao specifičan oblik vršnjačkog utjecaja koji uzrokuje konformizam u načinu mišljenja ili ponašanja. Pojam vršnjačkog pritiska je uži pojam od vršnjačkog utjecaja, a odnosi se na to da se pojedinac ponaša u skladu sa vršnjačkom grupom bez obzira želi li on to ili ne (Lebedina-Razoni i Ricijaš, 2013.). Kao što je vidljivo, vršnjački pritisak se u većini definicija opisuje kao negativan koncept i podrazumijeva ulaganje napora kako bi se pojedincu nametnuli neželjeni stavovi i ponašanja (Brown, 2004., prema Lebedina-Razoni i Ricijaš, 2013.). Također, spominje se i pojam vršnjačke zaraze (Dishon i Dodge, 2005., prema Brown i sur., 2008.). On se objašnjava kao neizravan oblik utjecaja vršnjaka, no isto ima negativnu konotaciju. Odnosno pojedinac preuzima negativna ponašanja grupe ako se nalazi neposredno u njenoj blizini (Brown i sur., 2008.).

Postoje četiri glavna obilježja vršnjačkog pritiska, a ona su: višedimenzionalnost, višesmjernost, može imati pozitivan i negativan smjer te promjenjivost percepcije vršnjačkog pritiska tijekom adolescencije. *Višedimenzionalnost* se očituje u tome jer ga adolescenti doživljavaju u različitim područjima svog života (Lotar, 2012.).

Prilikom procesa konstruiranja inventara vršnjačkog pritiska dobiveni su rezultati koji ukazuju na to da adolescenti percipiraju vršnjački pritisak na pet različitih područja funkcioniranja. Odnosno, percipiraju ga na sudjelovanju u aktivnostima s članovima obitelji, sudjelovanju u školskim aktivnostima (npr. izvannastavne aktivnosti), sudjelovanje u društvenim aktivnostima s vršnjacima (npr. odlazak na tulum, koncerte, druženje s prijateljima), konformiranje vršnjačkim normama (npr. odijevanje, odabir glazbe) te rizična ponašanja (npr. konzumacija droge i alkohola) (Brown i sur., 1986.). Također, jako sličan način podjele područja funkcioniranja pod vršnjačkim pritiskom je potvrđen i u istraživanju koje je provedeno na srednjoškolicima na području Hrvatske. U istraživanju koje je provedeno nad 938 učenika osnovnih i srednjih škola je pokazano da područja koja odgovaraju vršnjačkom pritisku su odnos s vršnjacima, fizički izgled, odnos s roditeljima, ponašanje u školi te rizična ponašanja (Lebedina-Mazoni i sur., 2008). Sljedeće obilježje je *višesmjernost*. Pod tim pojmom se smatra to da neki adolescenti osjećaju pritisak da se uključe u neko ponašanje, dok neki osjećaju pritisak da se ne uključe u neko ponašanje (Brown, 1989.). Treće obilježje je slično prethodnom te govori kako vršnjački pritisak može biti *pozitivan*, odnosno djeluje prema društveno prihvatljivim ponašanjima, dok suprotno može biti i *negativan* odnosno djelovati prema negativnim ponašanjima, čak i delikventnim ponašanjima (Lotar, 2012.). Većina istraživanja su fokusirana na negativni vršnjački pritisak te su se uglavnom usmjerila na područja rizičnih i društveno neprihvatljivih ponašanja. Iz tog razloga se u većini slučajeva vršnjački pritisak povezuje sa konzumacijom droga i alkohola (Conrad, Flay i Hill, 1992; Simons-Morton i sur., 1999; Sussman, Dent, Mestel-Rauch i Johnson, 1988; Unger i sur., 2001., prema Lotar, 2012.). No, valja naglasiti da postoje malobrojna istraživanja fokusirana na pozitivni vršnjački pritisak koja ističu da vršnjaci mogu biti i podrška svojim vršnjacima u razvoju snaga i mogućnosti (Lotar, 2012.). Sljedeće obilježje se odnosi na *promjenjivost percepcije* vršnjačkog pritiska tokom adolescencije (Brown, 1989.). Pokazano je da spremnost na konformizam sa vršnjacima opada kroz adolescenciju, odnosno raste od djetinjstva, do rane i srednje adolescencije te se smanjuje kroz kasnu adolescenciju (Brown i sur., 1969.). Istraživanje u kojem je sudjelovalo 267 učenika drugih razreda gimnazije je potvrdilo da su mladići podložniji vršnjačkom pritisku od djevojaka (Forko i Lotar, 2012.). Također, i istraživanje čiji su sudionici bili učenici

u razdoblju od 12 do 18 godina je pokazalo da je muški spol važan prediktor većoj podložnosti vršnjačkom pritisku (Lebedina - Manzoni i Ricijaš, 2013.).

1.3. Rizična ponašanja mladih

Ricijaš i suradnici (2010.) smatraju da su rizična ponašanja mladih ona ponašanja koja povećavaju vjerojatnost nekog neželjenog rezultata, ponašanja koja imaju negativne posljedice na osobu koja manifestira takav oblik ponašanja, na njegovu okolinu te negativno djeluje na daljnji psihosocijalni rast i razvoj mlade osobe. Najčešće definirani oblici rizičnih ponašanja mladih su rano stupanje u spolne odnose, napuštanje škole te konzumiranje alkohola i droga (Bašić i Ferić, 2004., prema Mihić i Bašić, 2008.). Također, smatra se da su rizična ponašanja ona koja mogu ugroziti psihosocijalno i fizičko zdravlje i razvoj adolescenata. Kao primjer navodi se antisocijalno ponašanja, delikvencija, konzumacija štetnih tvari te rizično seksualno ponašanje (Jessor, 1991., prema Vezina i sur., 2011.).

Valja istaknuti razliku između delikventnih i rizičnih ponašanja. Delikventna ponašanja su u najužem smislu ona ponašanja koja su zabranjena zakonom te su za njih propisane sankcije (Šućur., 2004., prema Nikčević-Milković i Rupčić., 2014.). Smatra se da ponašanja poput konzumacije alkohola, markiranja iz škole mogu pospješiti kasnije razvijanje poremećaja u ponašanja (Bašić 2009., prema Nikčević-Milković i Rupčić., 2014.).

Važno je istaknuti i karakteristiku spolu kod činjenja rizičnih ponašanja. Mnoga istraživanja povezuju karakteristiku spola i činjenja rizičnih ponašanja te ističu da su mladi muškarci skloniji delikventnom i agresivnom ponašanju, poremećaju ophođenja, no isto tako i konzumaciji psihoaktivnih tvari, točnije alkohola i marihuane (Fagan i sur., 2001; Scales, 1999; Buljan-Flander i sur. 2007; Žižak i Jeđud, 2005; Ciairano i sur., 2009; Mihić i Bašić, 2008; Novak i Bašić, 2008; Lebedina-Manzoni, 2005., prema Sokač, 2014.). Istraživanju koje je provedeno sa zagrebačkim srednjoškolicima obuhvaćalo je tri faze rizičnih ponašanja, odnosno rastresenost i bezvoljnost, markiranje i korištenje psihoaktivnih tvari te agresivno ponašanje. U ovom istraživanju se pojavila razlika prema spolu, odnosno mladići su više činili

agresivno ponašanje dok kod ostalih razina ta razlika nije bila značajna (Ricijaš i sur., 2010.).

1.4. Teorija planiranog ponašanja i model prototipa

Odnos vršnjačkih odnosa i rizičnih ponašanja možemo promatrati i kroz teoriju planiranog ponašanja (Ajzen, 1985.) te model prototipa (Gibbons i Gerrard, 1995.). Teorija planiranog ponašanja je nastala kao proširenje teorije razložne akcije, odnosno Ajzen je dodao jednu novu varijablu. Teorija polazi od stajališta da su sva razumna ljudska bića svjesna svojih stajališta i ponašanja te da donose odluke o svom ponašanju uzimajući u obzir mogućnosti vlastite kontrole nad određenim ponašanjem, subjektivne norme i stav prema nekom ponašanju (Ajzen, 1985., prema Lotar, 2012.). Smatra se da sva ponašanja nisu pod utjecajem svjesne kontrole nego postoji kontinuum na kojem ponašanja variraju od onih nad kojima osoba ima potpunu kontrolu do onih nad kojima nema nikakvu kontrolu (Maglica, 2010.). Teorija ističe da je namjera najbolji prediktor samog ponašanja. Postoji određeni broj varijabli koje utječu na namjeru ponašanja te su one svrstane u tri kategorije (Ajzen i Fishbein, 2005.). Prvu kategoriju čine posljedice ponašanja koje mogu za činitelja biti pozitivne ili negativne (tzv. vjerovanja o ponašanju). Osoba sama subjektivno procjenjuje kakve posljedice će na nju imati određeno ponašanje. Druga kategorija se odnosi na to odobravaju li ili ne odobravaju neko ponašanje osobe bliske činitelju (tzv. normativna vjerovanja). Normativna vjerovanja predstavljaju vjerovanja pojedinca o očekivanjima njemu važnih osoba vezano njegova ponašanja. Treću kategoriju čine čimbenici koji mogu olakšati ili omesti neko ponašanje (tzv. vjerovanja o kontroli). Čimbenici ne moraju biti istiniti i racionalni nego predstavljaju subjektivni dojam pojedinca, odnosno njegova vjerovanja o nekom ponašanju (Ajzen i Fishbein, 2005.). Zbog glavnog nedostatka ove teorije potreban je i njen prototip, odnosno zbog toga što teorija ne uvrštava neplanirana ponašanja te je u adolescentskoj dobi jako čest pojam spontanosti, autori zagovaraju model prototipa/voljnosti (Gibbons i sur., 2003; Gibbons, Pomery i Gerrard, 2008., prema Lotar, 2012.). Postoje situacije u kojima se adolescenti nađu neplanirano te se očekuje od njih da se ponašaju na određeni način. U tim situacijama više se ne postavlja pitanje što pojedinac planira učiniti nego što je

on voljan učiniti. Voljnost ili spremnost za razliku od namjere ponašanja je reaktivne prirode te je određena slikom koju osoba ima o nekom određenom ponašanju (Lotar, 2012.).

Relevantnost teorije planiranog ponašanja za ovu temu možemo iskazati na primjeru vršnjaka koji se našao u društvu te mu je ponuđena droga. Može se zaključiti da na namjeru ponašanja adolescenta u datom trenutku djeluje njegov stav o konzumiranju droga, percepciji vršnjačkog pritiska (svi u društvu konzumiraju drogu) te njegova procjena o čimbenici koji bi mogli otežati ili olakšati ponašanje (nema dovoljno novca, ako roditelji saznaju mogao bi ići u kaznu). Isti primjer možemo primijeniti i na modelu prototipa. Adolescent može imati negativan stav prema konzumiranju droga, no uz vršnjački pritisak i nagovaranje da konzumira droge, postoji vjerojatnost da će to i učiniti. Ovakav način socijalne reakcije pruža objašnjenje zašto mladi više čine rizična ponašanja u društvu svojih vršnjaka (Gibbons i sur., 2003., prema Lotar, 2012.).

1.5. Istraživanja o povezanosti odnosa s vršnjacima i rizičnim ponašanjima mladih

Postoje razna istraživanja koja se bave odnosima s vršnjacima i rizičnim ponašanjima mladih. Smatra se da su mladi koji su skloniji markiranju u školi isto skloniji rizičnim ponašanjima, odnosno više konzumiraju alkohol, drogu i češće puše duhan (Marku, 2004., prema Sokač, 2014.). Pokazano je da su kod učenika prvih razreda srednje škole nepoželjna normativna ponašanja učestalija od vršnjačkog nasilja, lakših delikventnih i prekršajnih ponašanja. Najučestalije rizično ponašanje je konzumacija alkohola (Rajhvajn Bulat, Sušac i Ajduković, 2019.). Adolescenti koji imaju slabije razvijen odnos prijateljstva s vršnjacima iskazuju više delikventnog ponašanja i lošiji školski uspjeh (Klarin 2000., prema Klarin, 2010.).

Uzimajući u odnos vršnjački pritisak i rizična ponašanja razna istraživanja potvrđuju povezanost. Van Hoorn i suradnici (2017.) dolaze do zaključka da na ponašanje adolescenata najveći pritisak čine vršnjaci u nesigurnim odnosno neizvjesnim situacijama. No, isto tako je dokazano da osim varijabli roditeljskog nadzora,

otuđenosti od majke, odnosa prema školi, veliki značaj ima i varijabla vršnjačkog pritiska na činjenje rizičnih ponašanja (Rajhvajn Bulat, Sušac, Ajduković, 2019). Isto tako, rezultati drugog istraživanja provedenog sa srednjoškolcima ukazuju na bitnu ulogu roditelja i prijatelja kao modela u oblikovanju rizičnih ponašanja, odnosno u ovom istraživanju konzumaciju alkohola i cigareta (Kalebić Maglica i Martinac Dorčić, 2015.). Također, istraživanjem je utvrđena pozitivna povezanost između konzumacije psihoaktivnih tvari i kvalitete prijateljstva, a pojam prijateljstva se odnosio na podršku, povezanost, kompetencije i prihvaćenost (Engels i sur., 2001.). No, u istraživanju iz 2012. godine je utvrđeno da opadanjem kvalitetom prijateljstva raste učestalost činjenja rizičnih ponašanja (Livazović, 2012.).

Značaj istraživanja ove tematike je u tome, kao što je navedeno, da vršnjački pritisak ima veliki značaj na ponašanja pojedinca te da može oblikovati ponašanje pojedinca na negativnu stranu. Također, ovo istraživanje može pomoći upotpuniti postojeća istraživanja te pomoći pratiti trenutne trendove među srednjoškolcima vezanih uz rizična ponašanja i međusobne odnose.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

CILJ: ispitati povezanost obilježja vršnjačkih odnosa i činjenja rizičnog ponašanja

PRVI PROBLEM: Postoji li povezanost između konzumacije alkohola i odnosa s vršnjacima?

PRVA HIPOTEZA: Očekuje se da će postojati statistički značajna povezanost između razine konzumacije alkohola i odnosa s vršnjacima. Odnosno, srednjoškolci kojima je razina konzumacije alkohola veća će iskazivati i veću razinu podložnosti vršnjačkog pritiska, te višu razinu prihvaćenosti od strane prijatelja.

DRUGI PROBLEM: Postoji li povezanost između konzumacije psihoaktivnih i odnosa s vršnjacima?

DUGA HIPOTEZA: Očekuje se da će postojati statistički značajna povezanost između razine konzumacije psihoaktivnih tvari i odnosa s vršnjacima. Odnosno, srednjoškolci kojima je razina konzumacije psihoaktivnih tvari veća će iskazivati i veću razinu podložnosti vršnjačkog pritiska, višu razinu kvalitete prijateljstva te razinu osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja.

TREĆI PROBLEM: Postoji li povezanost između nepoželjnih normativnih ponašanja i odnosa s vršnjacima?

TREĆA HIPOTEZA: Očekuje se da će postojati statistički značajna povezanost između razine normativnih nepoželjnih ponašanja i odnosa s vršnjacima. Odnosno srednjoškolci kojima je razina normativnih nepoželjnih ponašanja veća će iskazivati i veću razinu podložnosti vršnjačkog pritiska, veću razinu kvalitete prijateljstva, te višu razinu prihvaćenosti od strane prijatelja.

3. METODA

3.1.Uzorak

Sudionici koji su sudjelovali u ovom istraživanju su učenici drugih razreda srednjih škola na području grada Sinja i na području Dugog Sela koji su upisani u akademsku godinu 2021/2022.

U ovom istraživanju je sudjelovalo ukupno 231 učenika, od kojih je njih 112 iz Sinja, odnosno 48,5%, dok je njih 119 iz Dugog Sela, odnosno 51,5%. Istraživanjem su bile obuhvaćene tri srednje škole, iz Sinja Opća gimnazija Dinka Šimunovića (18,2% učenika) i Srednja strukovna škola bana Josipa Jelačića (30,3% učenika) te Srednja škola Dugo Selo (51,5% učenika). Ženskih sudionika (136 učenice, odnosno 58,9%) je bilo nešto više nego muških sudionika (95 učenika, odnosno 41,1%). Što se tiče samih vrsta srednjih škola, sličan postotak sudionika pohađa trogodišnju strukovnu

školu (72 sudionika, odnosno 21,2%), četverogodišnju strukovnu školu (78 sudionika, odnosno 33,8%) te gimnaziju (80 sudionika, odnosno 34,8%). Također, 109 sudionika živi na selu (47,2%), dok njih 122 živi u gradu (52,8%). Što se tiče godina sudionika, minimalna dob je 16, a maksimalna 17, dok je prosječna dob 16,26 godina.

3.2.Postupak

Nakon prethodnog dogovora sa mentoricama, istraživanje je provedeno u suradnji s kolegicom koja također provodi istraživanje za svoj diplomski rad. Istraživanje se provodilo u dva grada u kojima studentice žive.

Na području grada Sinja postoje četiri srednje škole, od kojih su dvije gimnazije i dvije strukovne škole. Zbog potrebe da bude ista zastupljenost strukovnih škola i gimnazija, unaprijed je odlučeno da će iz svakog grada sudjelovati 6 razreda, od kojih će po dva biti gimnazija, četverogodišnja i trogodišnja strukovna škola. Zbog malog broja učenika u jednoj gimnaziji na području grada Sinja, mail o pozivu na sudjelovanje u istraživanju je poslan jednoj gimnaziji, te dvjema strukovnim školama. Shodno pristancima škola na sudjelovanje u istraživanju, u istom su sudjelovale Opća gimnazija Dinka Šimunovića i Srednja strukovna škola bana Josipa Jelačića te je na području Dugog Sela sudjelovala Srednja škola Dugo Selo koja u svom sastavu ima zastupljene gimnazijske, četverogodišnje strukovne i trogodišnje strukovne programe. Nakon odabira škola, na internetu u godišnjim planovima srednjih škola se pronašao popis svi razreda. Kod odabira gimnazijskih razreda koristio se jednostavni slučajni odabir. Odnosno svaki razred je dobio svoj broj (npr. 2.b bi imao dodijeljen broj 1) te su se pomoću aplikacije Random.org odredila dva razreda. Kod strukovnih škola/smjerova su se napravila dva posebna popisa, odnosno jedan bi bio trogodišnji smjerovi, a drugi popis bi bio četverogodišnji smjerovi. Nakon toga se posebno iz svakog popisa izabralo po dva smjera., te se iz tih smjerova odabrao razred koji će sudjelovati. Ako ima više razreda jednog smjera onda je potreban zadnji korak odabira razreda (npr. ako je odabran smjer frizera, te u školi postoji samo 2.f koji su frizeri taj razred bi odmah i ušao u klaster uzorak. No, ako postoje dva razreda komercijalista, onda je potrebno odabrati koji točno će činiti uzorak). Tako slučajno odabranih 6 razreda po gradu je činilo klaster uzorak pri čemu su sudionici/e istraživanja svi

učenici/ce unutar tog klastera. Sve navedeno dovodi do 12 razreda koja čine klaster uzorak, a učenice i učenici unutar razreda čine sudionike istraživanja.

Za samo istraživanje zbog maloljetne populacije (populacija je starija od 14 godina pa nije potreban pristanak roditelja) bilo je potrebno ishodovati pristanak Etičkog povjerenstva Studijskog centra socijalnog rada. Nakon što se dobio pristanak, studentice su mailom kontaktirale sa pedagogima srednjih škola te je tjedan dana prije samog provođenja istraživanja u suradnji s pedagogima podijeljena pisana obavijest roditeljima o sudjelovanju njihove djece u istraživanju te su razrednici obavijestili učenike o istraživanju. Dogovoreni su termini kada odabrani razredi imaju sat razrednika te je u sklopu sata razrednika provedeno istraživanje. Primjena anketnog upitnika je bila u obliku papir-olovka. Istraživanje je provedeno kroz mjesec svibanj 2022. godine te su studentice dolazile na sat razrednika i bile prisutne tokom ispunjanja pisanog anketnog upitnika. Prije same podjele anketnih upitnika su sudionici još jednom bili upoznati s osnovnim informacijama o istraživanju te su im nakon ispunjavanja bili podijeljeni letci zahvale koji su sadržavali i kontakt podatke kome se mogu javiti ako su imali neke nedoumice i strahove tokom ispunjavanja upitnika te mail adrese studentica ako ih zanimaju rezultati.

3.3. Mjerni instrumenti

Od mjernih instrumenata koji su se koristili za istraživanje navedenih problema su demografska pitanja, Upitnik vršnjačkog pritiska (Lotar, 2012.), Promis upitnik-Odnos s vršnjacima, kratka forma (DeWalt i sur., 2013.), dio pitanja iz Espad upitnika koja se odnose na konzumaciju alkohola, te dio Upitnik samoiskaza rizičnog ponašanja i delikventnog ponašanja SRDP-2015 (Ajduković i sur., 2015) koji se odnose na normativna nepoželjna ponašanja i konzumaciju psihoaktivnih tvari. Također, upitnik se sastojao još od Inventara namjernog samoozljeđivanja (Vrouva, Fonagy, Fearon i Roussow, 2010.) te od pitanja o pregledavanju internetskog sadržaja (osmišljena za potrebe ovog istraživanja). Navedena dva upitnika neće biti korišteni u daljnjoj obradi podataka jer pripadaju drugoj temi.

Vršnjački pritisak se mjerio pomoću Upitnika podložnosti vršnjačkog pritiska (Lotar, 2012.). Upitnik se sastoji od 7 hipotetskih situacija, a zadatak sudionika je da se zamisle u napisanoj situaciji te da odaberu odgovor koji najbolje opisuje kako bi oni reagirali u toj situaciji. U svrhu ovog istraživanja jedna situacija se nije koristila te se upitnik onda sastojao od ukupno 6 situacija. Mogući odgovori se nalaze u rasponu od 0 do 3, pri čemu 0 označava potpuno odbijanje vršnjačkog pritiska, a 3 označava potpuno podlaganje vršnjačkom pritisku. Ukupni rezultat se računa kao prosjek odgovora na svih 6 hipotetskih situacija, odnosno viši zbroj znači i veću podložnost vršnjačkom pritisku..

Nadalje, rizična ponašanja su se mjerila pomoću modificiranog Upitnika samoiskaza rizičnog i delikventnog ponašanja SRDP-2015 (Ajduković i sur., 2015.). Ovaj upitnik je modificirana odnosno skraćena verzija Upitnika samoiskaza rizičnog i delikventnog ponašanja iz 2007. godine (Ručević i sur., 2009.). Upitnik ima sveukupno 8 subskala, odnosno dijeli se na 8 vrsta ponašanja: normativna nepoželjna ponašanja, autoagresivno ponašanje, korištenje ili zlorporaba psihoaktivnih tvari, nasilničko ponašanje, nasilje u obitelji i bliskim odnosima, prekršajna i lakša delinkventna djela, kockanje i vršnjačko nasilje. U ovom istraživanju su korištene dvije subskale: normativna nepoželjna ponašanja i korištenje ili zlorporaba psihoaktivnih tvari. Zadatak sudionika je da za svaku tvrdnju označe koliko često su je činili u posljednji godinu dana. Ponuđeni odgovori se boduju na skali od 0 do 5, gdje 0 označava *nikada*, a 5 *nekoliko puta tjedno*. Ukupni rezultati na subskalama se dobivaju tako da se zbroje odgovori sudionika te što je veći zbroj to je pokazatelj češćeg rizičnog ponašanja.

Kao što je već i navedeno, pitanja koja se odnose na konzumaciju alkohola su preuzeta iz ESPAD upitnika. Iz upitnika je preuzeto osam pitanja te su bodovana na skali od 0 do 6, dok je samo jedno pitanje rangirano na skali od 0 do 4. Ukupan rezultat tvorio se pomoću aritmetičke sredine.

Pitanja iz Promis- Odnos s vršnjacima upitnika (DeWalt i sur., 2013.) su korištena za ispitivanje kvalitete prijateljstva i prihvaćenost od strane prijatelja. Upitnik se sastoji od 8 tvrdnji koje su neravnomjerno podijeljene u dvije subskale: kvaliteta prijateljstva i prihvaćenost od strane prijatelja. Zadatak sudionika je da svaku tvrdnju označe na skali od 0, koji označava *nikada*, do 4, koji označava *gotovo uvijek*, s obzirom u kojoj

mjeri se odnosi na njih same. Zbroj rezultat se može računati kao ukupan zbroj na obje subskale ili za svaku posebno. U ovom istraživanju je korišten prosjek svake subskale posebno. Što je većiprosjek na skali to je znak da je veća kvaliteta prijateljstva te da je bolje prihvaćen od strane prijatelja.

3.4.Obrada podataka

Istraživački problemi odnosno hipoteze su se provjeravale pomoću korištenja t-testa te Pearsonovog koeficijenta korelacije.

4. REZULTATI

Kod rezultata će prvo biti prikazane dobivene vrijednosti za pojedine ispitivane konstrukte, kako bi se dobio općeniti uvid u rezultate. Zatim će biti prikazani rezultati koji se odnose na probleme istraživanja te će se prikazati razlike među sudionicima s obzirom na demografska obilježja. Na samom kraju će biti istaknuti rezultati koji su se isticali među ostalima po povezanosti.

Tablica 4.1. *Rezultati za odnos s vršnjacima*

	N	Min	Max	M	SD
Podložnost vršnjačkom pritisku	230	,00	3,00	,84	,647
Kvaliteta prijateljstva	229	,67	4,00	3,25	,732
Osjećaj prihvaćenosti od strane prijatelja	229	,20	4,00	3,01	,712

Što se tiče rezultata za podložnost vršnjačkog pritiska na rasponu od ,00 do 3,00, aritmetička sredina iznosi ,84 (SD=,647). Ovi rezultati su bliži minimalnoj vrijednosti

te pokazuju da je među ispitanim srednjoškolcima podložnost vršnjačkog pritiskana razini odbijanja, odnosno razina podložnosti vršnjačkog pritiska je niska. Kvaliteta prijateljstva je iskazana u rasponu od ,67 do 4,00, te je $M=3,25$ ($SD=,732$). Rezultati su bliži maksimalnoj nego minimalnoj vrijednosti pa možemo zaključiti da je razina kvalitete prijateljstva kod sudionika prilično velika. U Tablici 4.1. je moguće vidjeti da je raspon za prihvaćenost od strane prijatelja od ,20 do 4,00 te da je $M=3,01$ ($SD=,712$). S obzirom da je srednja vrijednost ponovno bliža maksimalnoj vrijednosti možemo zaključiti da se sudionici osjećaju visoko prihvaćeni od strane svojih prijatelja.

Tablica 4.2. *Povezanost podložnosti vršnjačkog pritiska, kvalitete prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja*

		Kvaliteta prijateljstva	Osjećaj prihvaćenosti od strane prijatelja
Podložnost vršnjačkom pritisku	<i>r</i>	,171**	,128
Kvaliteta prijateljstva		1	,389**

** $p<0,01$

U Tablici 4.2. možemo vidjeti kakav je odnos povezanosti između podložnosti vršnjačkog pritiska i ostale dvije varijable. Povezanost između razine podložnosti vršnjačkog pritiska i razine kvalitete prijateljstva je značajna no relativno niska ($r=,171$; $p<,01$). To znači da srednjoškolci koji imaju veću razinu podložnosti vršnjačkom pritisku da će im i razina kvalitete prijateljstva biti veća. Međutim, povezanost između razine podložnosti vršnjačkog pritiska i razine osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja je neznačajna i neznatna ($r=,128$; $p>,01$). U ovom istraživanju je pokazana značajna, no slaba povezanost između dvije varijable istog upitnika, odnosno povezanost između razine kvalitete prijateljstva i razine osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja ($r=,389$; $p<,01$).

Tablica 4.3. *Rezultati za rizična ponašanja*

	N	Min	Max	M	SD
Konzumacija alkohola	230	,00	4,13	1,03	,863
Normativna nepoželjna ponašanja	229	,00	4,50	1,36	1,136
Konzumacija psihoaktivnih tvari	229	,00	1,67	,10	,252

Iz Tablice 4.3. je moguće iščitati rezultate za razinu konzumacije alkohola ($M=1,03$; $SD=,86$), razinu normativnih nepoželjnih ponašanja ($M=1,36$; $SD= 1,136$) te za razinu konzumacije psihoaktivnih tvari ($M=,10$; $SD= ,252$). S obzirom da su u sve tri vrste rizičnih ponašanja srednje vrijednosti bliže minimalnoj vrijednosti možemo reći da su konzumacija alkohola, normativna nepoželjna ponašanja i konzumacija psihoaktivnih tvari među sudionicima na niskoj razini.

Usporedno sa ostalim ponašanjima koja su ispitivana pomoću Upitnika samoiskaza rizičnog ponašanja i delikventnog ponašanja SRDP-2015 (Ajduković i sur., 2015.), zanimljivo je istaknuti markiranje školskog sata jer je najveći broj sudionika iskazao da čini ovo ponašanje te da je u slučaju markiranja sata najpodložnije vršnjačkom pritisku.

Tablica 4.4. *Markiranje školskog sata*

Markirao školski sat. (u posljednjih godinu dana)						
Koliko puta?	nikada	Jednom ili dva puta	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno
Postotak	29,3%	41,5%	14,4%	3,9%	7,9%	3,1%
N	18	95	33	9	18	7

U Tablici 4.4. možemo vidjeti da 29,3% ispitanih srednjoškolaca nikada nije markirao sat. Najveći broj, njih 41,5%, je markirao školski sat jednom ili dva puta. Nadalje, 3,9% sudionika markira školski sat jednom mjesečno, dok njih 7,9% to čini nekoliko puta mjesečno. Naposljetku, 3.1% srednjoškolaca markira sat nekoliko puta tjedno.

Tablica 4.5. *Podlaganje vršnjačkom pritisku vezano markiranja školskog sata*

Za vrijeme odmora u školi od učenika iz drugih razreda čujete da im je profesorica dala nenajavljeni test. Znae da će ga vjerojatno zadnji sat dati i vama. Tvoji prijatelji/ce i ti niste učili te netko predloži da zadnji sat markirate.				
Odgovor	Potpuno odbijanje	Odbijanje	Podlaganje	Potpuno podlaganje
Postotak	40,4%	7,4%	26,1%	26,1%
N	93	17	60	60

Isto tako, može se iščitati da bi 40,4% srednjoškolaca potpuno odbilo nagovarane za markiranje, dok bi njih 7,4% odbilo uz razmišljanje o komentarima. Ostalih 26,1% bi se podložilo pritisku, uz brigu o tome što će roditelji reći. Dok bi se isti broj njih i potpuno podložilo vršnjačkom pritisku za markiranje školskog sata.

Tablica 4.6. *Povezanost konzumacije alkohola, konzumacija psihoaktivnih tvari i normativnih nepoželjnih ponašanja*

		Konzumacija psihoaktivnih tvari	Normativna nepoželjna ponašanja
Konzumacija alkohola	<i>r</i>	,506**	,791**
Konzumacija psihoaktivnih tvari		1	,493**

** $p < 0,01$

Iz rezultata možemo vidjeti da između razine konzumacije alkohola srednjoškolaca i razine konzumacije psihoaktivnih tvari postoji značajna i umjerena povezanost ($r = ,506$; $p < ,01$). Odnosno, što je veća razina konzumacije alkohola srednjoškolaca to je i veća razina konzumiranja psihoaktivnih tvari. Također, visoka i značajna je

povezanost razine konzumacije alkohola i razine činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja ($r=,791$; $p<,01$). Što je veća razina konzumacije alkohola srednjoškolaca to je i veća razina činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja. Povezanost razine konzumacije psihoaktivnih tvari i razine činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja je značajna i umjerena ($r=,493$; $p<,01$). Odnosno, što je veća razina konzumacije psihoaktivnih tvari to je veća razina činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja.

4.1.1. Povezanost između konzumacije alkohola i odnosa s vršnjacima

Sljedećim rezultatima biti će prikazana povezanost konzumacije alkohola s podložnosti vršnjačkom pritisku, kvaliteti prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja.

Tablica 4.7. Povezanost konzumacije alkohola, podložnosti vršnjačkom pritisku, kvalitete prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja

		Podložnost vršnjačkom pritisku	Kvaliteta prijateljstva	Osjećaj prihvaćenosti od strane prijatelja
Konzumacija alkohola	<i>r</i>	,563**	,066	,197**

** $p<,01$

Iz Tablice 4.7. možemo vidjeti da postoji značajna umjerena povezanost između razine konzumacije alkohola i razine podložnosti vršnjačkom pritisku ($r=,563$; $p<,01$). Odnosno, što je veća razina konzumiranja alkohola kod srednjoškolaca to je i veća razina podložnosti vršnjačkom pritisku. S druge strane, povezanost između razine konzumacije alkohola i razine kvalitete prijateljstva je neznačajna i neznatna ($r=,066$; $p>,05$). No, povezanost između razine konzumacije alkohola srednjoškolaca i razine osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja je značajna, iako relativno niska ($r=,197$; $p<,01$). To znači da će srednjoškolci koji imaju veću razinu konzumacije alkohola imati i veću razinu osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja.

4.1.2. Povezanost konzumacije psihoaktivnih tvari i odnosa s vršnjacima

U sljedećim rezultatima biti će prikazana povezanost konzumacije psihoaktivnih tvari sa podložnosti vršnjačkom pritisku, kvaliteti prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja.

Tablica 4.8. Povezanost konzumacije psihoaktivnih tvari, podložnosti vršnjačkom pritisku, kvaliteti prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja

		Podložnost vršnjačkom pritisku	Kvaliteta prijateljstva	Osjećaj prihvaćenosti od strane prijatelja
Konzumacija psihoaktivnih tvari	<i>r</i>	,339**	-,087	,000

** $p < 0,01$

Iz rezultata možemo zaključiti da postoji značajna umjerena povezanost između razine konzumacije psihoaktivnih tvari i razine podložnosti vršnjačkom pritisku ($r = ,339$; $p < ,01$). Što je veća razina konzumacije psihoaktivnih tvari srednjoškolaca to je i veća razina podložnosti vršnjačkom pritisku. Međutim, povezanost između razine konzumacije psihoaktivnih tvari i razine kvalitete prijateljstva je neznačajna i neznatna ($r = -,087$; $p > ,01$). Također, povezanost između razine konzumacije psihoaktivnih tvari i razine osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja je neznatna i neznačajna ($r = ,000$; $p > ,05$).

4.1.3. Povezanost normativnog nepoželjnog ponašanja i odnosa s vršnjacima

U sljedećim rezultatima biti će prikazana povezanost normativnog nepoželjnog ponašanja s podložnosti vršnjačkom pritisku, kvaliteti prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja.

Tablica 4.9. *Povezanost normativnog nepoželjnog ponašanja, podložnosti vršnjačkog pritiska, kvalitete prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja*

		Podložnost vršnjačkom pritisku	Kvaliteta prijateljstva	Osjećaj prihvaćenosti od strane prijatelja
Normativna nepoželjna ponašanja	<i>r</i>	,604**	,105	,199**

** $p < 0,01$

Iz Tablice 4.9. možemo iščitati da je povezanost između razine činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja i razine podložnosti vršnjačkom pritisku značajna i umjerena ($r = ,604$; $p < ,01$). Odnosno što je veća razina činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja srednjoškolaca to im je i veća razina podložnosti vršnjačkom pritisku. No, što se tiče povezanost između razine činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja i razine kvalitete prijateljstva, ona je neznatna i neznatna ($r = ,105$; $p > ,01$). Međutim, značajna je povezanost između razine činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja i razine osjećaja povezanosti od strane prijatelja ($r = ,199$; $p < ,01$). Što je veća razina činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja to je i veća razina osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja.

4.1.4. *Rizična ponašanja i vršnjačke varijable s obzirom na neka sociodemografska obilježja*

Sljedećim rezultatima biti će prikazane razlike koje su se pojavile među sudionicima s obzirom na neka njihova sociodemografska obilježja.

Uzimajući u obzir razlike među sudionicima s obzirom na njihov spol i mjesto stanovanja, odnosno žive li u selu ili gradu nije dobivena nikakva značajna razlika. Suprotno tome, dobivena je statistički značajna razlike u osjećaju prihvaćenosti od

strane prijatelja s obzirom na pohađanu vrstu škole ($F=3,492$; $p<,05$). Odnosno, srednjoškolci koji pohađaju trogodišnju strukovnu školu imaju veću razinu osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja ($M=3,17$; $SD=,672$). Manju, no jedni drugima sličnu razinu osjećaja pripadnosti imaju učenici koji pohađaju gimnaziju ($M=2,99$, $SD=,689$) i koji pohađaju četverogodišnju strukovnu školu ($M=2,86$; $SD=,749$).

Tablica 4.10. *Razlike između osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja s obzirom na vrstu škole*

Osjećaj prihvaćenosti od strane prijatelja	N	M	SD	F	p
Gimnazija	80	2,99	,689	3,492	0,032
Četverogodišnja strukovna škola	77	2,86	,749		
Trogodišnja strukovna škola	72	3,17	,673		

Iz tablice 4.11. možemo iščitati da postoje statistički značajne razlike u činjenju normativnog nepoželjnog ponašanja s obzirom na vrstu škole koju srednjoškolci pohađaju ($F=3,952$; $p<,05$). Srednjoškolci koji pohađaju trogodišnju strukovnu školu imaju najveću razinu činjenja normativnog nepoželjnog ponašanja ($M=1,68$; $SD=1,258$). Nakon njih slijede srednjoškolci koji pohađaju gimnaziju ($M=1,26$, $SD=1,094$), te najmanju razinu činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja imaju učenici četverogodišnjih strukovnih škola ($M=1,19$, $SD=1,023$).

Tablica 4.11. *Razlike u činjenju normativnog nepoželjnog ponašanja s obzirom na vrstu škole*

Normativna nepoželjna ponašanja	N	M	SD	F	p
Gimnazija	80	1,26	1,094	3,952	0,021
Četverogodišnja strukovna škola	78	1,19	1,024		

Trogodišnja strukovna škola	70	1,68	1,258		
-----------------------------	----	------	-------	--	--

Kada je riječ o mjestu školovanja sudionika, postoji statistički značajna razlika između podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom pohađaju li srednjoškolci srednju školu u Sinju ili Dugom Selu ($t=3,394$; $p<,01$). Srednjoškolci koji pohađaju srednju školu u gradu Sinju ($M=,99$; $SD=,711$) iskazuju veću razinu podložnosti vršnjačkom pritisku u odnosu na srednjoškolce koji pohađaju srednju školu u Dugom Selu ($M=,71$; $SD=,549$).

Tablica 4.12. *Razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na mjesto školovanja*

Podložnost vršnjačkog pritisku	N	M	SD	t	p
Sinj	112	,99	,711	3,394	,001
Dugo Selo	118	,71	,549		

Također, postoji statistički značajna razlika između kvalitete prijateljstva s obzirom pohađaju li srednjoškolci srednju školu u Sinju ili Dugom Selu ($t=2,538$, $p<,05$). Odnosno, srednjoškolci koji pohađaju srednju školu u Sinju ($M=3,38$, $SD=,691$) iskazuju veću razinu kvalitete prijateljstva od srednjoškolca koji srednju školu pohađaju u Dugom Selu ($M=3,14$, $SD=,752$).

Tablica 4.13. *Razlike u kvaliteti prijateljstva s obzirom na mjesto školovanja*

Kvaliteta prijateljstva	N	M	SD	t	p
Sinj	111	3,38	,691	2,538	,012
Dugo Selo	118	3,14	,753		

5. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost obilježja vršnjačkih odnosa i činjenja rizičnih ponašanja. Pod pojmom vršnjačkog odnosa se ispitivao podložnost vršnjačkom pritisku, kvaliteta prijateljstva i osjećaj prihvaćenosti od strane prijatelja, dok se pod pojmom rizičnih ponašanja istraživala konzumacija alkohola, konzumacija psihoaktivnih tvari i normativna nepoželjna ponašanja.

Ovim istraživanjem prva hipoteza je velikim dijelom potvrđena. Istraživanjem je potvrđeno da postoji umjerena, značajna povezanost između razine konzumacije alkohola i razine podložnosti vršnjačkom pritisku ($r=,563$; $p<,01$), odnosno da će srednjoškolci koji imaju veću razinu konzumacije alkohola imati i višu razinu podložnosti vršnjačkom pritisku. Ovi rezultati su u skladu s brojnim provedenim istraživanjima. Tako, Barber i suradnici (1998.) navode da su učenici koji su podložniji vršnjačkom pritisku spremniji učestališe konzumirati alkohol. Isto tako, potvrđeno je da je vršnjački utjecaj jedan od važnijih faktora koji potiču konzumaciju alkohola (Iwamoto i sur., 2013.). Također, istraživanjem je opovrgnut dio hipoteze koji navodi da će postojati negativna povezanost između razine konzumacije alkohola i razine kvalitete prijateljstva. U drugim istraživanjima je potvrđeno da će veća kvaliteta prijateljstva biti između osobe koje konzumiraju bilo alkohol ili psihoaktivne tvari nego između osobe koja je konzument i osobe koja nije (Boman i sur., 2013). Također, iskazano je da s opadanjem razine zadovoljstva kvalitete odnosa s vršnjacima raste sklonost rizičnim ponašanjima (Livazović, 2012.). Ovaj opovrgnuti dio hipoteze možemo objasniti time da srednjoškolci nemaju negativan odnos prema prijateljima

koji čine normativno nepoželjna ponašanja. Naposljetku, što se tiče dijela hipoteze o povezanosti razine konzumacije alkohola i razine prihvaćenosti od strane prijatelja, on je potvrđen. Između ove dvije varijable je dobivena značajna, no neznatna pozitivna povezanost ($r=,197$; $p<,01$).

Druga hipoteza ovog istraživanja je samo jednim dijelom potvrđena. Odnosno istraživanjem je samo potvrđena pozitivna povezanost između razine konzumacije psihoaktivnih tvari i razine podložnosti vršnjačkog pritiska ($r=,339$; $p<,01$). Raznim istraživanjima je potvrđeno da što je pritisak prijatelja veći da će osoba prije početi konzumirati marihuanu (Tomaš i Vučina, 2013.). U ovom istraživanju povezanost između razine konzumacije psihoaktivnih tvari i razine kvalitete prijateljstva je bila neznačajna i neznatna ($r=-,087$; $p>,01$), dok je u istraživanju koje je provedeno među mladima u dobi od 12 do 18 godina potvrđeno da postoji pozitivna povezanost između konzumacije psihoaktivnih tvari i kvalitete prijateljstva. Pod pojmom kvalitete prijateljstva se u ovom istraživanju između podrške, povezanosti i kompetencija ubrajala i prihvaćenosti od strane prijatelja (Engels i sur., 2001.). Isto tako, neznačajna i neznatna je povezanost između razine konzumacije psihoaktivnih tvari i razine osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja ($r=,000$; $p>,05$). Ove rezultate možemo „prepisati“ izrazito niskoj razini konzumacije psihoaktivnih tvari dobivene ovim istraživanjem.

Treća hipoteza je velikim dijelom potvrđena. Ovim istraživanjem nije potvrđena povezanost između razine činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja i razine kvalitete prijateljstva, ali je potvrđena povezanost između razine činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja i razine osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja ($r=,199$; $p<,01$). Također, ovim istraživanjem su dobiveni podatci da je povezanost između razine činjenja normativnih ponašanja i razine podložnosti vršnjačkog pritiska značajna i umjerena ($r=,604$; $p<,01$). Istraživanje koje je provedeno na učenicima koji pohađaju prvi razred srednje škole je također pokazalo da pritisak vršnjaka na osobu da čini rizična ponašanja može predvidjeti pojavu normativnih nepoželjnih ponašanja (Rajhvajn Bulat i sur., 2019.). Opovrgnuti dio hipoteze možemo objasniti na način da se srednjoškolci druže s ljudima sličnog ponašanja kao i oni, a kvaliteta prijateljstva je čvrsta bez obzira na način ponašanja. Odnosno bez obzira ponašanju li se srednjoškolci na poželjan ili nepoželjan način kvaliteta prijateljstva je čvrsta između njih.

Zanimljivo je istaknuti da u ovom istraživanju nema spolnih razlika niti u činjenju rizičnih ponašanja niti u odnosima s vršnjacima. U raznim istraživanjima se nailazi na suprotne rezultate. Tako se navodi da su mladići skloniji konzumiranju marihuane nego djevojke (Fagan i sur., 2001; Scales, 1999; Buljan-Flander i sur. 2007; Žižak i Jeđud, 2005; Ciairano i sur., 2009; Mihić i Bašić, 2008; Novak i Bašić, 2008; Lebedina-Manzoni, 2005., prema Sokač, 2014.). Suprotno njima, Ricijaš i suradnici (2010.) dolaze do zaključka da ne postoji spolna razlika u markiranju i konzumaciji psihoaktivnih tvari. Isto tako, istraživanje koje je provedeno nad 498 srednjoškolaca ističe da nema značajnih spolnih razlika u činjenju rizičnih ponašanja (Ferić Šlehan i 0sur., 2008.). Ljubotina i Galić (2002.) su u svom istraživanju došli do rezultata da ne postoji spolne razlike kod konzumacije alkohola i duhana, dok mladići češće konzumiraju marihuanu. Ne dobivanje spolnih razlika u ovom istraživanju se može objasniti time da su sva tri oblika rizičnih ponašanja na niskoj razini činjenja. Zbog te relativno male zastupljenosti ponašanja, odnosno malog broja sudionika je teško odrediti razliku s obzirom na spol.

Razlika između vrste srednje škole koje učenici pohađaju i činjenja rizičnih ponašanja se može primijetiti samo na činjenju normativnih nepoželjnih ponašanja. Njih su najviše činili učenici koji pohađaju trogodišnju srednju školu, dok su razlike između ostalih ponašanja bile neznajne. Ove rezultate možemo na neki način povezati sa rezultatima koji ističu da rizična ponašanja, točnije konzumacija alkohola i delikventna ponašanja imaju negativan odraz na školski uspjeh, odnosno ponašanja smanjuju srednji prosjek ocjena. (Gremmen i sur., 2019). To možemo povezati na način da trogodišnju srednju školu uglavnom upisuju osobe sa nižim prosjekom ocjena.

Adolescenti koji su sudjelovali u ovom istraživanju su na svim vrstama rizičnog ponašanja iskazali nisku razinu činjenja. Ove rezultate možemo objasniti tako jer je prosječna dob sudionika bila 16,26 godina, a potvrđeno je da konzumacija alkohola i duhana raste s dobi (Ljubotina i Galić, 2008.).

Valja istaknuti da je povezanost između rizičnih ponašanja uvijek bila značajna i umjerena, samo je povezanost između razine konzumacije alkohola i razine činjenja normativnih ponašanja visoka. U istraživanju koje je provedeno 2016. godine (Domitrović i Županić, prema Knežević i sur., 2019) je 30% učenika propustilo

nastavu zbog konzumacije alkohola. Također, pokazano je da je konzumacija marihuane za vrijeme adolescencije povezana s povećanom konzumacijom alkohola, cigareta i ilegalnih supstanci u odrasloj dobi (Taylor i sur., 2017., prema Knežević i sur., 2019). Može se zaključiti da se rizična ponašanja jako rijetko javljaju sama, te da osoba koja je uključena u jedan način rizičnog ponašanja će biti uključena u još njih (Kipping i sur., 2012., prema Knežević i sur., 2019.).

Zanimljivo je istaknuti postotak ispitanih srednjoškolaca koji markiraju školski sat. Kada se zbroje postotci, u proteklih godinu dana čak 70,7% učenika je markiralo školski sat. Također, njih 52,2% bi se podložilo vršnjačkom pritisku da markiraju školski sat zbog mogućeg nenajavljenog ispita. Neka istraživanja potvrđuju da su srednjoškolci sa neopravdanim satima skloniji činjenju rizičnih ponašanja. Točnije, oni više konzumiraju alkohol, skloniji su eksperimentiranju s drogama, više konzumiraju duhan te su skloniji agresivnom i destruktivnom ponašanju (Markuš, 2005., prema Ricijaš i sur., 2010.). Iz ovih rezultata možemo zaključiti da je među srednjoškolcima na ovim područjima najzanimljivije markirati škole sate. To je moguće pripisati izolaciji uslijed covid-19 pandemije, učenici su protekle dvije godine često bili doma i pratili nastavu online te nisu imali priliku družiti se u školskim klupama te sad nakon povratak u školske klupe imaju „želju“ za činjenje nepoželjnih ponašanja. Dok je „najjednostavnije“ normativno nepoželjno ponašanje koje je vezano škole, markiranje školskog sata. Odnosno, srednjoškolcima markiranje školskog sata j ne zahtjeva dodatno trošenje novca i svjesni su da kazne u školi nisu rigorozne te da neće imati većih posljedica zbog markiranja.

Isto tako zanimljivo je istaknuti da su jedine značajne razlike s obzirom na mjesto gdje pohađaju srednju školu dobivene na razini podložnosti vršnjačkog pritiska i kvalitete prijateljstva. Srednjoškolci koji pohađaju srednju školu u Sinju su iskazivali veću razinu podložnosti vršnjačkog pritiska i višu razinu kvalitete prijateljstva. Ove rezultate možemo pripisati skoro pa istom razlogu. Sinj je grad koji je izoliran od strane velikih gradova te je to manja sredina u kojoj okolina ima veliki značaj za život pojedinca, pa je tako vršnjački pritisak veći, dok je Dugo Selo grad koji je jako blizu Zagrebu te srednju školu pohađaju učenici i iz Zagreba i ostalih okolnih mjesta gdje je veći broj različitih tipova ljudi pa je manji pritisak. Isto tako, i drugi rezultat vezan uz kvalitetu prijateljstva se može objasniti na sličan način. Sinj je mjesto sa manjom

fluktuacijom ljudi te se adolescenti jako vežu jedan za drugoga i velika je vjerojatnost da se i obitelji poznaju pa svi ti čimbenici djeluju prema kvalitetnijem prijateljstvu.

Postoje neka ograničenja ovog istraživanja, prvenstveno ograničenje se nalazi u samom upitniku. Upitnik se sastoji od 6 kategorija pitanja, te se proteže na 8 obostranih stranica i ispunjavanje mu traje oko 20ak minuta. Sami izgled i količina podataka upitnika je mogao biti odbojan za srednjoškolce. Također, istraživanje je provedeno u vrijeme sata razrednika kada su učenici dosta opušteniji i znaju da taj sat neće biti niti objašnjavanja gradiva niti ispita te zbog toga mogu neozbiljno shvatiti ispunjavanje upitnika. Također, većina učenika je sjedila u klupi zajedno sa svojom kolegicom i kolegom te je sama prisutnost druge osobe koju znaju i njihova mogućnost da vide odgovore nedostatak zbog iskrenosti odgovaranja. Isto tako, uzimajući u obzir teme istraživanja koje su osjetljivije, može doći do toga da sudionici ostavljaju socijalno poželjne odgovore bez obzira što im se naglašavalo da je anonimnost osigurana.

Rezultati ovog istraživanja prvenstveno mogu služiti stručnjacima na području grada Sinja i Dugog Sela da dobiju bolji uvid u „stanje na terenu“. Također, rezultati uvelike mogu pomoći školama koje su sudjelovale da vide koje su točno stvari popularne među učenicima na pogrešan način te da pokušaju uz razne preventivne radionice to suzbijati. Preventivne radionice bi služile srednjoškolcima da nauče koja su ponašanja dobra, a koja su manje dobra te bi ih trebalo podučavati kako da odole vršnjačkom pritisku. Također, moguće je osmisliti radionice koje bi služile i roditeljima kao edukacija o rizičnim ponašanjima i načinima na koji mogu pomoći svojoj djeci.

Nadalje, rezultati mogu poslužiti i socijalnim radnicima koje rade u centrima za socijalnu skrb na području Sinja i Dugog Sela. Oni putem njih također mogu pratiti „trendove“ među srednjoškolcima te im to može olakšati rad. Mogu svojim znanjem i vještinama pomoći školama u razvijanju preventivnih programa. Također, može služiti u radu sa maloljetnicima kojima su izrečene odgojne i sigurnosne mjere. Može se bolje shvatiti kakva je zajednica u kojoj maloljetnik živi te mu se u skladu s tim može bolje pomoći. Također, istraživanja koja se bave ovom temom mogu upotpuniti i neke nove okolnosti koje bi se ispitivale u razvojnim procjenama djeteta koje spada u skupinu srednjoškolaca.

Zaključno, rezultate je potrebno uzeti u obzir, no treba imati na umu da se oni temelje samo na jednoj generaciji, odnosno da svi sudionici pohađaju drugi srednje te da je potrebno proširiti okvire istraživanja i na druge razrede. To je potrebno napraviti da bi se dobila prava slika što je svakoj generaciji potrebno te koje razlike s obzirom na dob. Također, trebalo bi usmjeriti istraživanja rizičnih ponašanja i na to kakav odnos s roditeljima ima povezanost s njima te materijalno stanje obitelji s obzirom da je za kupnju alkohola i psihoaktivnih tvari potreban novac.

Na samom kraju, valja zaključiti da istraživanje može poslužiti i ostalim stručnjacima koji se bave problematikom odnosa s vršnjacima i rizičnih ponašanja kao rad koji će im okvirno pokazati kakvi su trenutno odnosi između ta dva pojma.

6. ZAKLJUČAK

Cilj istraživanja je bio ispitati povezanost između odnosa s vršnjacima i rizičnih ponašanja. Postavljene su tri hipoteze uzimajući u obzir tri vrste ispitivanih rizičnih ponašanja, konzumacija alkohola, konzumacija psihoaktivnih tvari i normativna nepoželjna ponašanja. Istraživanje je provedeno u srednjim školama na području grada Sinja i Dugog Sela. Sudionici su bili učenici drugih razreda srednje škole koji pohađaju gimnazijski te četverogodišnji i trogodišnji strukovni program. Ukupno je sudjelovao 231 učenik, odnosno njih 112 iz Sinja i 119 iz Dugog Sela. Prosječna dob sudionika bila je 16,26 godina te su programi obrazovanja bili zastupljeni podjednako (po 2 razreda od svakog programa).

Ovim istraživanjem, postavljene hipoteze su dijelom potvrđene, no dijelom su i opovrgnute. Pokazano da je da postoji pozitivna povezanost svih ispitivanih rizičnih ponašanja i vršnjačkog pritiska. Uzimajući u obzir povezanost kvalitete prijateljstva i ispitivanih rizičnih ponašanja, ona je u svim slučajevima bila neznčajna i neznatna. Što se tiče povezanosti sa osjećajem prihvaćenosti od strane prijatelja, utvrđenja je značajna, no neznatna povezanost sa razinom konzumacije alkohola. Dok, je sa razinom konzumacije psihoaktivnih tvari i razinom činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja utvrđena neznčajna i neznatna povezanost. Neočekivano, nisu

iskazane nikakve značajne spolne razlike. Također, valja istaknuti da je pokazana povezanost između različitih rizičnih ponašanja. Najveća povezanost je bila između razine konzumacije alkohola i razine činjenja normativnih nepoželjnih ponašanja. Zanimljivo je istaknuti da srednjoškolci koji pohađaju programe trogodišnjeg obrazovanja iskazivali najveću razinu činjenja normativnog ponašanja, dok na ostalim razinama nije bilo značajnih razlika. Isto tako, valja napomenuti da je čak 70,7% ispitanih učenika markiralo školski sat u posljednjih godinu dana.

Naposljetku, valja zaključiti da uzimajući u obzir rezultate ovog istraživanja i rezultate drugih istraživanja treba pomno raditi sa djecom i mladima, učiti koje su trenutne negativne posljedice rizičnih ponašanja na njih same te koje će se moguće posljedice na njih iskazati u budućnosti, te ih osnaživati kako da se odupru vršnjačkom pritisku.

POPIS TABLICA

Tablica 4.1. Rezultati za odnos s vršnjacima.....	12
Tablica 4.2. Povezanost podložnosti vršnjačkog pritiska, kvalitete prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja	13
Tablica 4.3. Rezultati za rizična ponašanja.....	14
Tablica 4.4. Markiranje školskog sata	14
Tablica 4.5. Podlaganje vršnjačkom pritisku vezano markiranja školskog sata.....	15
Tablica 4.6. Povezanost konzumacije alkohola, konzumacija psihoaktivnih tvari i normativnih nepoželjnih ponašanja	15
Tablica 4.7. Povezanost konzumacije alkohola, podložnosti vršnjačkom pritisku, kvalitete prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja	16
Tablica 4.8. Povezanost konzumacije psihoaktivnih tvari, podložnosti vršnjačkom pritisku, kvaliteti prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja.....	17
Tablica 4.9. Povezanost normativnog nepoželjnog ponašanja, podložnosti vršnjačkog pritiska, kvalitete prijateljstva i osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja	18
Tablica 4.10. Razlike između osjećaja prihvaćenosti od strane prijatelja s obzirom na vrstu škole.....	19
Tablica 4.11. Razlike u činjenju normativnog nepoželjnog ponašanja s obzirom na vrstu škole.....	19
Tablica 4.12. Razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na mjesto školovanja	20
Tablica 4.13. Razlike u kvaliteti prijateljstva s obzirom na mjesto školovanja.....	21

7. LITERATURA

1. Adams, F. R., Montemayor, R., & Gullotta, Th. P. (1996). *Psychosocial Development During Adolescence – Progress in Developmental Contextualism*. London: Sage Publications.
2. Ajzen, I. & Fishbein, M. (2005). The Influence of Attitudes on Behavior. U D. Albarracín, B.T. Johnson & M.P. Zanna (Ur.), *The Handbook of Attitudes* (str. 173-221). Mahwah, N.J.: Erlbaum.
3. Asher, S. R., & Parker, J. G. (1989), Significance of Peer Relationship Problems in Childhood. U: Schneider, B. H., Nadel, A. J., & Weissberg, R. P. (ur.), *Social Competence in Developmental Perspective*. Kluwer: Academic Publishers, str. 5–23.
4. Barber, J. G., Bolitho, F., & Bertrand, L. D. (1998). Age and gender differences in the predictors of adolescent drinking. *Social Work Research*, 22(3), 164-172.
5. Bašić, J., & Ferić, M. (2004). Djeca i mladi u riziku – rizična ponašanja. U: Bašić, J., Koller Trbović, N., & Uzelac, S. (ur.), *Poremećaji u ponašanju: pristupi i pojmovna određenja* (str. 57-71) Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Boman IV, J. H., Stogner, J., & Lee Miller, B. (2013). Binge drinking, marijuana use, and friendships: The relationship between similar and dissimilar usage and friendship quality. *Journal of psychoactive drugs*, 45(3), 218-226.
7. Brown, B.B. (1989). The Role of Peer Groups in Adolescents' Adjustment to Secondary School. U T.J. Berndt & G.W. Ladd (Ur.), *Peer relationships in child development* (str. 188-215). New York: Wiley & Sons, Inc.
8. Brown, B.B., Bakken, J.P., Ameringer, S.W. & Mahon, S.D. (2008). A comprehensive conceptualization of the peer influence process in adolescence. U M.J. Prinstein i K. Dodge (Ur.), *Peer influence processes among youth* (str. 17-44). New York: Guildford Publications.
9. Brown, B.B., Clasen, D.R. & Eicher, S.A. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology*, 22, 512-530.

10. Clasen, D.R., & Brown, B.B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 14, 451-468.
11. Cohen, S., Wills, T. A. (1985), Stress, social support, and buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98, 310–357.
12. DeWalt, D. A., Thissen, D., Stucky, B. D., Langer, M. M., Morgan DeWitt, E., Irwin, D. E., & Varni, J. W. (2013). PROMIS Pediatric Peer Relationships Scale: Development of a peer relationships item bank as part of social health measurement. *Health Psychology*, 32, 1093–1103.
13. Đuranović, M. (2013). Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 154(1-2), 31-46.
14. Đuranović, M. (2014). Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka. *Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 63(1-2), 119-132.
15. Engels, R. C., & ter Bogt, T. (2001). Influences of risk behaviors on the quality of peer relations in adolescence. *Journal of Youth and adolescence*, 30(6), 675-695.
16. Ferić Šlehan, M., Mihić, J., & Ricijaš, N. (2008). Rizična ponašanja mladih i njihova percepcija očekivanih posljedica za rizična ponašanja od strane roditelja. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 16(2), 47-59.
17. Forko, M., & Lotar, M. (2012). Izlaganje adolescenata riziku na nagovor vršnjaka-važnost percepcije sebe i drugih. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 20(1), 35-47.
18. Gremmen, M. C., Berger, C., Ryan, A. M., Steglich, C. E., Veenstra, R., & Dijkstra, J. K. (2019). Adolescents' friendships, academic achievement, and risk behaviors: Same-behavior and cross-behavior selection and influence processes. *Child Development*, 90(2), e192-e211.
19. Iwamoto, D. K., & Smiler, A. P. (2013). Alcohol makes you macho and helps you make friends: The role of masculine norms and peer pressure in adolescent boys' and girls' alcohol use. *Substance use & misuse*, 48(5), 371-378.
20. Kalebić Maglica, B., & Martinac Dorčić, T. (2015). Osobine ličnosti i socijalni faktori kao odrednice konzumacije cigareta i alkohola kod

- adolescenata. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 24(2), 197-217.
21. Kiran-Esen, B. (2003). Examining the adolescents' smoking according to their peer pressure levels and gender. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 3(1), 179-188.
22. Klarin, M., Proroković, A., & Šimić Šašić, S. (2010). Doživljaj prijateljstva i njegovi ponašajni korelati u adolescenata. *Pedagogijska istraživanja*, 7(1), 7-20.
23. Knežević, M. Š., Kuculo, I., & Ajduković, M. (2019). Rizična ponašanja djece i mladih: javnozdravstvena perspektiva. *Hrvatska Revija za Rehabilitacijska Istraživanja*, 55(2), 70-81.
24. Lebedina-Manzoni, M., & Ricijaš, N. (2013). Obilježja mladih s obzirom na podložnost vršnjačkom pritisku. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 21(1), 29-38.
25. Livazović, G. (2012). Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20(1), 1-22.
26. Lotar, M. (2012). *Odrednice podložnosti vršnjačkom pritisku u adolescenciji*. Neobjavljena doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
27. Mihić, J., & Bašić, J. (2008). Preventivne strategije-eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(3), 445-471.
28. Nikčević-Milković, A., & Rupčić, A. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(1), 105-122.
29. Rajhvajn Bulat, L., Sušac, N., & Ajduković, M. (2019). Doprinos nekih osobnih i okolinskih varijabli u objašnjavanju eksternaliziranih problema adolescenata. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 28(2), 271-293.
30. Ricijaš, N., Krajcer, M., & Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12(1), 45-63.
31. Simel, S., Špoljarić, I., & Buljubašić Kuzmanović, V. (2010). Odnos između popularnosti i prijateljstva. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 56(23), 91-108.

32. Sokač, A. (2014). Čimbenici koji utječu na rizično ponašanje djece i mladih. *Educatio biologiae: časopis edukacije biologije*, (1.), 117-124.
33. Tomaš, M., & Vučina, T. (2013). Važnost obiteljski i vršnjačkih faktora u objašnjenju konzumiranja sredstava ovisnosti. U Radetić Lovrić, S., Vučina, T., Koso-Drljević, M., & Drače, S. (ur.), *Zbornik radova Kongresa psihologa Bosne i Hercegovine*, (3), 303-325.
34. Van Hoorn, J., Crone, E. A., & Van Leijenhorst, L. (2017). Hanging out with the right crowd: Peer influence on risk-taking behavior in adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 27(1), 189-200.
35. Vézina, J., Hébert, M., Poulin, F., Lavoie, F., Vitaro, F., & Tremblay, R. E. (2011). Risky Lifestyle as a Mediator of the Relationship Between Deviant Peer Affiliation and Dating Violence Victimization Among Adolescent Girls. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(7), 814 – 824.
36. Vrouva, I., Fonagy, P., Fearon, P. R., & Rousow, T. (2010). The risk-taking and self-harm inventory for adolescents: development and psychometric evaluation. *Psychological assessment*, 22(4), 852.

PRILOG 1.

Anketni upitnik

Dragi učenice/draga učenice,

pred tobom se nalazi upitnik čiji je cilj ispitati odnos s vršnjacima, korištenje društvenih mreža i različita ponašanja mladih. Ovo istraživanje je anonimno i podaci su u potpunosti povjerljivi, što znači da nitko neće znati niti tvoje ime i prezime niti što si baš ti odgovorio/la na postavljena pitanja. Svi odgovori će se obrađivati na grupnoj razini te se neće moći nikako povezati s tvojim identitetom. Stoga te molimo da odgovaraš iskreno.

Sudjelovanje u istraživanju je također dobrovoljno te u svakom trenutku možeš odustati od ispunjavanja upitnika. Ako te budu zanimali rezultati istraživanja ili budeš imao/la neka dodatna pitanja, na letku kojeg ćemo podijeliti na kraju će pisati naše e-mail adrese pa nam se slobodno možeš obratiti.

U nastavku ćeš vidjeti nekoliko kratkih pitanja o tebi. Napominjemo da je istraživanje u potpunosti anonimno. Molimo te da iskreno odgovaraš na iduća pitanja.

1. Kojeg si spola?

- a) Žensko
- b) Muško

2. Koliko imaš godina?

3. Mjesto u kojem živiš je:

- a) selo
- b) grad

3. Koju vrstu srednje škole pohađaš?

- a) trogodišnju strukovnu školu
- b) četverogodišnju strukovnu školu
- c) gimnaziju

U nastavku ćeš vidjeti nekoliko kratkih priča koje se odnose na situacije u kojima bi se mogao/la naći u društvu svojih vršnjaka. Napominjemo da je istraživanje u potpunosti anonimno. Molimo te da iskreno odgovaraš na iduća pitanja.

1. Posljednji je dan škole i nakon nastave tvoje se društvo nalazi na školskom igralištu. Jedan/na od tvojih prijatelja/ica je donio bocu žestokog pića te svi piju iz te boce. Ti ne želiš piti, no prijatelji/ce te uvjeravaju kako morate proslaviti ovaj dan i kako samo 'luzeri' ne žele piti. Što ćeš učiniti?
 - a) Odbijam alkohol ne mareći o tome što će moji prijatelji/ce misliti
 - b) Odbijam alkohol iako me muče mogući komentari i reakcije
 - c) Uzimam samo jedan gutljaj tek toliko da izbjegnem moguće komentare i reakcije
 - d) Pijem kao i ostali prijatelji/ce

2. Nakon škole tvoji prijatelji/ce su dogovorili krađu slatkiša u obližnjoj trgovini. Dok će jedni odvrćati pozornost prodavača, drugi će uzimati s polica. Nagovaraju i tebe da im se pridružiš. Iako to ne želiš učiniti i bojiš se da ćeš biti uhvaćen/a, što ćeš učiniti?
 - a) Odbijam sudjelovati u krađi ne mareći o tome što će moji prijatelji/ce misliti
 - b) Odbijam sudjelovati u krađi iako me muče mogući komentari i reakcije
 - c) Kako bih izbjegao/la komentare i reakcije, sudjelujem u krađi, ali se trudim cijelo vrijeme držati po strani
 - d) Aktivno sudjelujem u krađi kao i ostali prijatelji/ce

3. Roditelji su ti rekli da zbog kazne poslije škole moraš odmah kući, no tvoje društvo ide na kavu. Nagovaraju te da ideš s njima i ne prihvaćaju 'ne' kao odgovor. Uvjeravaju te da tvoji roditelji neće niti primijetiti da kasniš i da si kukavica. Što bi učinio/la u toj situaciji?
 - a) Ne idem na kavu i odlazim kući
 - b) Ne idem na kavu no brinem da će me prijatelji/ce ismijavati
 - c) Idem na kavu, ali ostajem kratko nadajući se da roditelji neće primijetiti
 - d) Idem na kavu i zaboravim na vrijeme

4. Nakon škole s društvom sjediš u parku i tvoji prijatelji/ce pale cigaretu. Iako ne želiš pušiti, tvoj ti prijatelj/ca nudi cigaretu. Koji odgovor najbolje opisuje tvoju reakciju u toj situaciji?
 - a) Odbijam cigaretu ne mareći o tome što drugi misle

- b) Odbijam cigaretu, iako me muče mogući komentari i reakcije
 c) Povlačim par dimova tek toliko da izbjegnem moguće komentare i reakcije
 d) Pušim kao i ostali prijatelji/ce
5. Na tulumu si s prijateljima/cama i neki su zapalili 'joint' (marihuana, trava) koji kruži od jednog do drugog. Iako ne želiš pušiti 'joint', kada dođe red na tebe, koji odgovor najbolje opisuje tvoju reakciju u toj situaciji?
 a) Ne povlačim dim ne mareći o tome što će moji prijatelji/ce misliti
 b) Ne povlačim dim, iako me muče mogući komentari i reakcije
 c) Povlačim samo jedan dim tek toliko da izbjegnem moguće komentare i reakcije
 d) Pušim kao i ostali prijatelji/ce
6. Za vrijeme odmora u školi od učenika iz drugih razreda čujete da im je profesorica dala nenajavljeni test. Znaete da će ga vjerojatno zadnji sat dati i vama. Tvoji prijatelji/ce i ti niste učili te netko predloži da zadnji sat markirate. Ti bi radije ostao/la na ispitu jer ne znaš kako opravdati izostanak, a negativnu ocjenu možeš ispraviti, no prijatelji/ce te nagovaraju da markiraš. Što ćeš učiniti?
 a) Ne markiram i nije me briga što će moji prijatelji/ce reći
 b) Ne markiram iako me muče mogući komentari i reakcije
 c) Markiram, no brinem se kako ću opravdati taj izostanak i objasniti roditeljima
 d) Markiram i ne razmišljam o posljedicama

Sljedeća pitanja su vezana uz tvoje odnose s prijateljima. Napominjemo da je istraživanje u potpunosti anonimno. Molimo te da iskreno odgovaraš na iduća pitanja.

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Gotovo uvijek
1. Osjećam se prihvaćeno od strane svojih vršnjaka	0	1	2	3	4
2. Mogu računati na svoje prijatelje	0	1	2	3	4
3. Sa svojim prijateljima mogu o svemu razgovarati	0	1	2	3	4
4. Dobar/dobra sam u sklapanju prijateljstava	0	1	2	3	4
5. Moji prijatelji i ja si međusobno pomažemo	0	1	2	3	4
6. Drugi vršnjaci mi žele biti prijatelji	0	1	2	3	4

7. Drugi vršnjaci žele provoditi vrijeme sa mnom	0	1	2	3	4
8. Drugi vršnjaci žele razgovarati sa mnom	0	1	2	3	4

Sljedeća pitanja se odnose na konzumaciju alkoholnih pića. Napominjemo da je istraživanje u potpunosti anonimno. Molimo te da iskreno odgovaraš na iduća pitanja.

1. U koliko si prilika (ako jesi) pio/la alkoholna pića u zadnjih 12 mjeseci?
 - a) nijednom
 - b) 1-2 puta
 - c) 3-5 puta
 - d) 6-9 puta
 - e) 10-19 puta
 - f) 20-39 puta
 - g) više od 40 puta

2. U koliko si prilika (ako jesi) pio/la alkoholna pića u zadnjih 30 dana?
 - a) nijednom
 - b) 1-2 puta
 - c) 3-5 puta
 - d) 6-9 puta
 - e) 10-19 puta
 - f) 20-39 puta
 - g) više od 40 puta

3. U posljednjih 30 dana, u koliko prilika si pio/la pivo (ako jesi)?
 - a) nijednom
 - b) 1-2 puta
 - c) 3-5 puta
 - d) 6-9 puta
 - e) 10-19 puta
 - f) 20-39 puta
 - g) više od 40 puta

4. U posljednjih 30 dana, u koliko prilika si pio/la vino (ako jesi)?
 - a) nijednom
 - b) 1-2 puta
 - c) 3-5 puta
 - d) 6-9 puta

- e) 10-19 puta
 - f) 20-39 puta
 - g) više od 40 puta
5. U posljednjih 30 dana, u koliko prilika si pio/la žestoka i miješana pića (ako jesi)?
- a) nijednom
 - b) 1-2 puta
 - c) 3-5 puta
 - d) 6-9 puta
 - e) 10-19 puta
 - f) 20-39 puta
 - g) više od 40 puta
6. U zadnjih 30 dana, u koliko prilika si popio/la 5 ili više pića?
- a) nijednom
 - b) 1-2 puta
 - c) 3-5 puta
 - d) 6-9 puta
 - e) više od 10 puta
7. Koliko si se puta u zadnjih 12 mjeseci toliko opio/la da si nesigurno hodao/la, povraćao/la, da nisi bio/la u stanju govoriti, da se ne sjećaš što se događalo?
- a) nijednom
 - b) 1-2 puta
 - c) 3-5 puta
 - d) 6-9 puta
 - e) 10-19 puta
 - f) 20-39 puta
 - g) više od 40 puta
8. Koliko si se puta u zadnjih 30 dana toliko opio/la da si nesigurno hodao/la, povraćao/la, da nisi bio/la u stanju govoriti, da se ne sjećaš što se događalo?
- a) nijednom
 - b) 1-2 puta
 - c) 3-5 puta
 - d) 6-9 puta
 - e) 10-19 puta
 - f) 20-39 puta
 - g) više od 40 puta

U nastavku se nalaze pitanja koja se odnose na određena ponašanja koje mladi ponekad rade. Napominjemo da je istraživanje u potpunosti anonimno. Molimo te da iskreno odgovaraš na iduća pitanja.

Koliko si se često u posljednjih godinu dana ponašao na sljedeći način?	Nikada	Jednom ili dvaput	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno
1. Šarao ili pisao grafite po zidovima kuća, govornicama, automatima i sl.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Markirao školski sat.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Bio u školi pod utjecajem alkohola.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Bio u školi pod utjecajem neke droge.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Ostao vani do jutra.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. „Zabrijao“ (ljubio se) s nekim za jednu noć.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Pušio cigarete.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Pio pivo, vino ili žestoka alkoholna pića (npr. votka, viski, rum...).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Napio se pivom, vinom ili žestokim alkoholnim pićem (npr. votka, viski, rum...).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Konzumirao marihuanu, hašiš ili skunk.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Konzumirao inhalante (npr. ljepilo, sredstva za čišćenje...) ili osvježivače prostora (npr. galaxy, bunga bunga...).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Konzumirao tablete za smirenje bez recepta (sedativi, trankvilizatori, lijekovi za živce).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Konzumirao druge droge (npr. ecstasy, LSD, speed, kokain, heroin...).	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*Ovim pitanjem si došao do kraja upitnika!
Zahvaljujemo ti na ispunjavanju!*